

บริษัทจำกัด คือ อะไร: ลักษณะทางกฎหมาย 5 ประการตาม ป.พ.พ. มาตรา 1096

โดย เอกสยาม ชัยศรี ที่ปรึกษากฎหมาย
บริษัท เอกสยาม แอนด์ पार्टเนอร์ส จำกัด

เนื้อหานี้เป็นข้อมูลกฎหมายทั่วไป ไม่ใช่ความเห็นทางกฎหมายเฉพาะ กรณี การพิจารณาแต่ละเรื่อง ต้องอาศัยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของเรื่องนั้น ฉบับออนไลน์ที่ปรับปรุงล่าสุดอยู่ที่ <https://eksiamcorporatelaw.com/articles/what-is-limited-company.html>

บริษัทจำกัด คือ นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 ที่แบ่งทุนเป็นหุ้นมูลค่าเท่ากัน และผู้ถือหุ้นแต่ละคนรับผิดชอบไม่เกินค่าหุ้นที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบ เมื่อจดทะเบียนแล้วบริษัทเป็นบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้นตามมาตรา 1015 ตั้งได้โดยผู้เริ่มก่อการตั้งแต่สองคนตามมาตรา 1097 และบริหารโดยกรรมการตามมาตรา 1144

กฎหมายและคดีที่ใช้อ้างอิงในบทความนี้

- ป.พ.พ. มาตรา 1013 1015 1096 1097 1098: ประเภทและสถานะนิติบุคคล นิยามบริษัทจำกัด ผู้เริ่มก่อการ และหนังสือบริคณห์สนธิ
- ป.พ.พ. มาตรา 1117 1118 1119 1129: มูลค่าหุ้น การแบ่งแยกหุ้น การชำระค่าหุ้น และการโอนหุ้น
- ป.พ.พ. มาตรา 1144 1167 1237: กรรมการ ความเกี่ยวพันตามหลักตัวแทน และเหตุที่ศาลสั่งเลิกบริษัท

แนวคำพิพากษา: คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7626/2568

นิยามบริษัทจำกัดตามมาตรา 1096

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 นิยามบริษัทจำกัด ด้วยองค์ประกอบสองข้อ คือ ทุนของบริษัทแบ่งเป็นหุ้นที่มีมูลค่าเท่า ๆ กัน และผู้ถือหุ้นรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ถือ บริษัทจำกัดเป็นหนึ่งในสามประเภทของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามมาตรา 1013 ร่วมกับห้างหุ้นส่วนสามัญและห้างหุ้นส่วนจำกัด

ตัวบทมาตรา 1096 บัญญัติว่า

"อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือบริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นที่มีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ"

: ป.พ.พ. มาตรา 1096^[2]

นิยามนี้บอกสิ่งที่ทำให้บริษัทจำกัดต่างจากห้างหุ้นส่วน ในห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนรับผิดชอบหนี้ของห้างโดยไม่จำกัดจำนวน ส่วนห้างหุ้นส่วนจำกัดจำกัดความรับผิดชอบได้เฉพาะหุ้นส่วนบางจำพวก บริษัทจำกัดจำกัดความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นทุกคน ความแตกต่างระหว่างห้างหุ้นส่วนจำกัดกับบริษัทจำกัดในรายละเอียดอธิบายไว้ในบทความห้างหุ้นส่วนจำกัดกับบริษัทจำกัด

เมื่อแยกนิยามออกเป็นลักษณะทางกฎหมาย บริษัทจำกัดมีลักษณะสำคัญห้าประการ คือ เป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้น ทุนแบ่งเป็นหุ้นมูลค่าเท่ากัน ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบจำกัด ตั้งโดยผู้เริ่มก่อการตั้งแต่สองคน และมีองค์กรภายในสองชั้น คือ กรรมการที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หัวข้อต่อไปอธิบายทีละประการ

สภาพนิติบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้น

ป.พ.พ. มาตรา 1015 บัญญัติว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้น บริษัทจึงมีทรัพย์สิน หนี้ และสิทธิเป็นของตนเอง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7626/2568 วางหลักว่าความผิดต่อบริษัทให้ผู้แทนนิติบุคคลฟ้องแทน แต่ผู้ถือหุ้นเป็นผู้เสียหายได้เมื่อกรรมการเป็นผู้กระทำผิดเอง

"ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียนตามบัญญัติแห่งลักษณะนี้แล้ว ท่านจัดว่าเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นทั้งหลายซึ่งรวมเข้ากันเป็นหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น"

: ป.พ.พ. มาตรา 1015^[1]

สภาพนิติบุคคลเกิดเมื่อจดทะเบียน ไม่ใช่เมื่อผู้ร่วมทุนตกลงกัน เงินที่ผู้ถือหุ้นชำระค่าหุ้นแล้วเป็นทรัพย์สินของบริษัท ไม่ใช่เงินฝากของผู้ถือหุ้น สัญญาที่บริษัททำผูกพันบริษัท และเจ้าหน้าที่ของบริษัทบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของบริษัท ในทางกลับกัน เจ้าหน้าที่ส่วนตัวของผู้ถือหุ้นไม่มีสิทธิในทรัพย์สินของบริษัทโดยตรง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7626/2568: ความเสียหายของบริษัทกับผู้ถือหุ้น

คดีนี้บริษัทมีผู้ถือหุ้นสามคน โจทก์ร่วมและจำเลยเป็นกรรมการที่ร่วมกันกระทำการแทนบริษัท จำเลยเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากของบริษัทแล้วเบียดบังเป็นของตน ประเด็นคือผู้ถือหุ้นเป็นผู้เสียหายที่ร้องทุกข์ได้หรือไม่ ศาลฎีกาวินิจฉัยตามสรุปย่อบนฐานข้อมูลคำพิพากษาของศาลฎีกาว่า คดีเป็นความผิดที่กระทำต่อนิติบุคคล ซึ่ง ป.วิ.อ. มาตรา 5 (3) ให้ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลเป็นผู้ฟ้องแทน แต่เมื่อผู้กระทำความผิดคือกรรมการ ผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทเอง ผู้นั้นย่อมไม่ฟ้องคดีกล่าวหาตนเอง ศาลจึงวินิจฉัยว่า "โจทก์ร่วมในฐานะผู้ถือหุ้นของบริษัทและมีส่วนได้เสียในผลประโยชน์การกับนิติบุคคลนั้นโดยตรงย่อมได้รับความเสียหาย"^[12]

คำพิพากษานี้แสดงหลักสองชั้นของมาตรา 1015 ชั้นแรก ผู้เสียหายโดยตรงจากการยกยอกเงินของบริษัทคือบริษัท ไม่ใช่ผู้ถือหุ้น ชั้นที่สอง เมื่อผู้แทนของบริษัทเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง ผู้ถือหุ้นซึ่งมีส่วนได้เสียโดยตรงเข้ามาใช้สิทธิแทนได้ ในทางแพ่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีช่องทางให้ผู้ถือหุ้นฟ้องกรรมการเพื่อประโยชน์ของบริษัทไว้แยกต่างหาก ความรับผิดชอบส่วนตัวของกรรมการอธิบายไว้ในบทความกรรมการบริษัทรับผิดชอบส่วนตัวได้หรือไม่และบทความความรับผิดทางอาญาของกรรมการ

ทุนที่แบ่งเป็นหุ้นและการโอนหุ้น

ทุนของบริษัทจำกัดแบ่งเป็นหุ้นมูลค่าเท่ากันตาม ป.พ.พ. มาตรา 1096 หุ้นหนึ่งมีมูลค่าไม่ต่ำกว่าห้าบาทตามมาตรา 1117 แบ่งแยกไม่ได้ตามมาตรา 1118 และต้องใช้เป็นเงินจนเต็มค่าตามมาตรา 1119 เว้นแต่หุ้นที่ออกตามข้อยกเว้นของกฎหมาย และมาตรา 1129 ให้หุ้นโอนได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมของบริษัท เว้นแต่ข้อบังคับกำหนดไว้สำหรับหุ้นชนิดระบุชื่อ

การแบ่งทุนเป็นหน่วยเท่ากันและกำหนดมูลค่าหุ้นขั้นต่ำไว้ที่ห้าบาทตามมาตรา 1117^[5] ทำให้สิทธิของผู้ถือหุ้นวัดได้ตามจำนวนหุ้น ผู้ถือหุ้นที่ถือหุ้นมากกว่ามีเสียงและส่วนแบ่งกำไรมากกว่าตามสัดส่วน มาตรา 1118 วรรคสองยังกำหนดว่า ถ้าบุคคลตั้งแต่สองคนถือหุ้นหุ้นเดียวร่วมกัน ต้องตั้งคนหนึ่งเป็นผู้ใช้สิทธิในฐานะผู้ถือหุ้น^[6]

มาตรา 1119 วรรคสองห้ามผู้ถือหุ้นหักกลบหนี้กับบริษัทในการใช้เงินค่าหุ้น^[7] หลักนี้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของบริษัท เพราะทุนที่จดทะเบียนไว้ต้องเข้ามาเป็นเงินจริง ไม่ใช่ตัวเลขที่หักกันในบัญชี

เรื่องการโอน มาตรา 1129 วรรคหนึ่งให้หุ้นโอนได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมของบริษัท เว้นแต่หุ้นชนิดระบุชื่อลงในใบหุ้นที่ข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น วรรคสองกำหนดแบบของการโอนหุ้นชนิดระบุชื่อ คือทำเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อผู้โอนและผู้รับโอน และมีพยานอย่างน้อยหนึ่งคนรับรอง มิฉะนั้นเป็นโมฆะ และวรรคสามกำหนดว่าการโอนในบริษัทหรือบุคคลภายนอกไม่ได้จนกว่าจะจดทะเบียนผู้ถือหุ้น^[8] บริษัทที่ผู้ร่วมทุนต้องการคุมการเข้ามาของผู้ถือหุ้นใหม่จึงต้องเขียนข้อจำกัดการโอนไว้ในข้อบังคับ ซึ่งอธิบายไว้ในบทความปริศนาหนี้สิน ข้อบังคับ และสัญญาผู้ถือหุ้น

ความรับผิดจำกัดของผู้ถือหุ้นและขอบเขต

ความรับผิดจำกัดตาม ป.พ.พ. มาตรา 1096 หมายความว่าผู้ถือหุ้นรับผิดชอบหนี้ของบริษัทเพียงไม่เกินค่าหุ้นที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบ ผู้ถือหุ้นที่ชำระค่าหุ้นครบแล้วจึงไม่ต้องนำทรัพย์สินส่วนตัวมาชำระหนี้ของบริษัท แต่ไม่ครอบคลุมหนี้ที่ผู้ถือหุ้นก่อขึ้นเอง เช่น การค้ำประกันหนี้ของบริษัท

ตัวอย่าง ผู้ถือหุ้นถือหุ้น 1,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท ชำระแล้วหุ้นละ 50 บาท ความรับผิดชอบหนี้ของบริษัทในฐานะผู้ถือหุ้นมีเพดานเท่าค่าหุ้นที่ยังค้าง คือ 50,000 บาท ถ้าชำระครบทุกหุ้นแล้ว ความรับผิดในฐานะผู้ถือหุ้นไม่มีเหลือ แม้บริษัทจะมีหนี้เกินทรัพย์สินก็ตาม

ขอบเขตนี้มีข้อที่ควรแยกให้ชัดสามกรณี กรณีแรก ผู้ถือหุ้นที่ลงลายมือชื่อค้ำประกันหนี้ของบริษัทรับผิดชอบตามสัญญาค้ำประกันของตน ไม่ใช่ในฐานะผู้ถือหุ้น กรณีที่สอง ผู้ถือหุ้นที่เป็นกรรมการด้วยอาจรับผิดชอบจากการกระทำของตนในฐานะกรรมการ กรณีที่สาม ความรับผิดจำกัดเกิดจากการจดทะเบียน ผู้ที่ทำธุรกิจร่วมกันโดยยังไม่จดทะเบียนจึงไม่ได้รับความคุ้มครองนี้

ผู้เริ่มก่อการสองคนและหนังสือปริศนาหนี้สิน

ป.พ.พ. มาตรา 1097 ให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเริ่มก่อการและตั้งบริษัทจำกัดได้ โดยเข้าชื่อกันทำหนังสือปริศนาหนี้สิน ซึ่งต้องมีรายการหกข้อตามมาตรา 1098 รวมถึงชื่อที่มีคำว่า "จำกัด" ต่อท้าย จำนวนผู้ถือหุ้นยังมีผลหลังจัดตั้ง เพราะมาตรา 1237 (4) ให้ศาลอาจสั่งเลิกบริษัทเมื่อผู้ถือหุ้นเหลือเพียงคนเดียว

"บุคคลใด ๆ ตั้งแต่สองคนขึ้นไปจะเริ่มก่อนการและตั้งเป็นบริษัทจำกัดก็ได้ โดยเข้าชื่อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ และกระทำการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้"

: ป.พ.พ. มาตรา 1097^[3]

หนังสือบริคณห์สนธิเป็นเอกสารที่บอกบุคคลภายนอกว่าบริษัทนี้คืออะไร มาตรา 1098 กำหนดรายการไว้หกข้อ คือ ชื่อบริษัทซึ่งต้องมีคำว่า "จำกัด" ไว้ปลายชื่อ ที่ตั้งสำนักงาน วัตถุประสงค์ ถ้อยคำสำแดงว่าความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นมีจำกัด จำนวนทุนเรือนหุ้นและมูลค่าหุ้น และชื่อ สำนัก อาชีวะ ลายมือชื่อ และจำนวนหุ้นที่ผู้เริ่มก่อนการแต่ละคนเข้าชื่อซื้อ^[4] คำว่า "จำกัด" ท้ายชื่อจึงเป็นการประกาศต่อคู่ค้าว่าผู้ถือหุ้นรับผิดชอบจำกัด ขั้นตอนจดทะเบียนตั้งแต่จองชื่อจนได้หนังสือรับรองอธิบายไว้ในบทความจดทะเบียนบริษัทจำกัดในไทย

จำนวนผู้ถือหุ้นไม่ใช่เงื่อนไขเฉพาะวันจัดตั้ง มาตรา 1237 ระบุเหตุที่ศาลอาจสั่งให้เลิกบริษัทจำกัดไว้ห้าข้อ ข้อ (4) คือ "ถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือเพียงคนเดียว"^[11] คำว่า "อาจ" หมายความว่าศาลมีดุลพินิจไม่ใช่การเลิกโดยผลของกฎหมาย แต่บริษัทที่ผู้ถือหุ้นรายหนึ่งรับโอนหุ้นทั้งหมดไว้ก็เปิดช่องให้มีผู้ร้องขอต่อศาลได้

กรรมการและที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น

บริษัทจำกัดกระทำการผ่านองค์กรภายในสองชั้น ป.พ.พ. มาตรา 1144 ให้บริษัทมีกรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนจัดการตามข้อบังคับ และอยู่ในความครอบงำของที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ส่วนมาตรา 1167 ให้ความเกี่ยวพันระหว่างกรรมการ บริษัท และบุคคลภายนอก บังคับตามบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทน ผู้ถือหุ้นจึงไม่ใช่ผู้กระทำการแทนบริษัทเพียงเพราะถือหุ้น

การแยกผู้ถือหุ้น ออกจากผู้บริหารเป็นลักษณะเด่นของบริษัทจำกัด ผู้ถือหุ้นใช้อำนาจผ่านที่ประชุมใหญ่ซึ่งมาตรา 1144 ให้การจัดการของกรรมการอยู่ในความครอบงำ ส่วนการจัดการตามข้อบังคับเป็นหน้าที่ของ กรรมการ^[9] เมื่อ กรรมการกระทำการ ภายใน ขอบ อำนาจ ผล ของ การกระทำ ตก แก่ บริษัท ตาม หลัก ตัวแทน^[10] ข้อที่มักเกิดปัญหาในบริษัทที่ผู้ถือหุ้นสองฝ่ายถือหุ้นใกล้เคียงกันคือการเรียกประชุมและการลงมติ ซึ่งอธิบายจากคำพิพากษาไว้ในบทความการเพิกถอนมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น

บริษัทจำกัดในกฎหมายเปรียบเทียบ: อังกฤษ เดลาแวร์ และเยอรมนี

กฎหมายบริษัทของอังกฤษ รัฐเดลาแวร์ของสหรัฐอเมริกา และเยอรมนี รับหลักเดียวกับ ป.พ.พ.

มาตรา 1015 และ 1096 ว่าบริษัทเป็นบุคคลต่างหากและผู้ถือหุ้นรับผิดชอบจำกัด จุดที่ต่างจากไทยคือจำนวนผู้ก่อตั้ง Companies Act 2006 ของอังกฤษ DGCL ของเดลาแวร์ และ GmbHG ของเยอรมนี ให้บุคคลคนเดียวตั้งบริษัทได้ ขณะที่มาตรา 1097 ของไทยกำหนดสองคน

อังกฤษ Companies Act 2006 section 3 นิยาม "limited company" ว่าเป็น บริษัท ที่ ความรับผิดของสมาชิกถูกจำกัดโดยธรรมนูญของบริษัท และ บริษัท ที่ จำกัดความรับผิดด้วยหุ้น (limited by shares) คือ บริษัท ที่ สมาชิกรับผิดชอบเพียงจำนวนที่ยังไม่ได้ชำระค่าหุ้น ซึ่งตรงกับมาตรา 1096 ของไทย section 7 ให้บริษัทตั้งได้โดย "one or more persons" และ section 16 ให้ผู้ลงชื่อในหนังสือบริคณห์สนธิเป็นนิติบุคคล (body corporate) นับแต่วันจดทะเบียน^[13]

เดลาแวร์ สหรัฐอเมริกา General Corporation Law มาตรา 101(a) ให้บุคคล หนึ่งหุ้นส่วน สมาคม หรือ บริษัท ตั้งบริษัทได้ "singly or jointly with others" และมาตรา 102(b)(6) วางหลักว่า นอกจากที่หนังสือจดทะเบียนกำหนดไว้ ผู้ถือหุ้นไม่ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่งในหนี้ของบริษัท เว้นแต่จากการกระทำของตนเอง^[14] ข้อยกเว้นท้ายมาตรานี้สอดคล้องกับข้อแยกในหัวข้อความรับผิดจำกัดข้างต้น

เยอรมนี GmbHG มาตรา 1 ให้ตั้ง บริษัท จำกัดความรับผิด (GmbH) ได้โดย บุคคล คนเดียว หรือ หลาย คน มาตรา 13 วรรคหนึ่งให้บริษัทมีสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และฟ้องหรือถูกฟ้องได้ และวรรคสองกำหนดว่าเจ้าหน้าที่ของบริษัทได้รับชำระจากทรัพย์สินของบริษัทเท่านั้น^[15]

ประเด็น	ไทย (ป.พ.พ.)	อังกฤษ (CA 2006)	เดลาแวร์ (DGCL)	เยอรมนี (GmbHG)
จำนวนผู้ก่อตั้งขั้นต่ำ	สองคน (ม.1097)	หนึ่งคน (s.7)	หนึ่งราย (§101(a))	หนึ่งคน (§1)
สภาพบุคคลต่างหาก	ม.1015	s.16(2)	จัดตั้งโดยยื่นหนังสือจดทะเบียน (§101(a))	§13(1)
ความรับผิดของผู้ถือหุ้น	ไม่เกินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบ (ม.1096)	ไม่เกินค่าหุ้นที่ยังไม่ชำระ (s.3(2))	ไม่รับผิดชอบส่วนตัว เว้นแต่จากการกระทำของตน (§102(b)(6))	เจ้าหน้าที่ได้รับชำระจากทรัพย์สินบริษัทเท่านั้น (§13(2))

สำหรับผู้ประกอบการไทย ข้อเปรียบเทียบนี้มีผลในทางปฏิบัติข้อเดียวที่สำคัญ คือ ผู้ที่ต้องการทำธุรกิจคนเดียวในรูปบริษัทจำกัดไทยยังต้องมีผู้ถือหุ้นอย่างน้อยสองคนตลอดอายุบริษัท และควรวางข้อตกลงระหว่างผู้ถือหุ้นไว้ตั้งแต่ต้น แม้ผู้ถือหุ้นรายที่สองจะถือหุ้นเพียงเล็กน้อยก็ตาม

การวิเคราะห์มาตรา 1096 ทางนิติเศรษฐศาสตร์

นิติเศรษฐศาสตร์อธิบายความรับผิดจำกัดตาม ป.พ.พ. มาตรา 1096 ว่าเป็นกลไกลดต้นทุน Easterbrook และ Fischel (1985) เสนอว่าความรับผิดจำกัดลดต้นทุนการติดตามผู้บริหารและผู้ถือหุ้นคนอื่น ทำให้หุ้นโอนได้ และผู้ลงทุนกระจายความเสี่ยงได้ ส่วนในบริษัทขนาดเล็ก เจ้าหนี้มักทำสัญญาให้ผู้ถือหุ้นค้ำประกันส่วนตัว ความรับผิดจำกัดจึงมีผลต่างกันตามขนาดบริษัท

Easterbrook และ Fischel ตั้งคำถามว่าทำไมกฎหมายจึงให้ผู้ถือหุ้นรับผิดจำกัด แล้วจัดประโยชน์ทางเศรษฐศาสตร์ไว้เป็นลำดับ ข้อแรก ความรับผิดจำกัดลดความจำเป็นในการเฝ้าติดตามผู้บริหาร เพราะผู้ลงทุนที่เสี่ยงน้อยลงไม่ต้องลงทุนติดตามมากเท่าเดิม ข้อที่สอง ลดต้นทุนการติดตามผู้ถือหุ้นคนอื่น เพราะความมั่งคั่งของผู้ถือหุ้นรายอื่นไม่มีผลต่อความเสี่ยงของตน ข้อที่สาม ส่งเสริมการโอนหุ้นอย่างเสรี ซึ่งให้แรงจูงใจแก่ผู้บริหาร ข้อที่สี่ ทำให้ราคาหุ้นสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ากิจการ ข้อที่ห้า ทำให้ผู้ลงทุนกระจายการลงทุนได้มีประสิทธิภาพขึ้น และข้อที่หก ช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจลงทุนในโครงการที่ให้ผลตอบแทนสุทธิเป็นบวกแม้มีความเสี่ยงสูง^[16]

ข้อวิเคราะห์ที่ใช้กับบริษัทจำกัดไทยได้ตรงที่สุดอยู่ในส่วนที่ผู้เขียนแยกบริษัทปิดออกจากบริษัทมหาชน ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าผู้ให้กู้แก่บริษัทปิด (close corporation) มักให้ผู้ลงทุนค้ำประกันส่วนตัวหรือรับหลักความรับผิดจำกัดด้วยสัญญา และคดีที่ศาลอเมริกันยอมให้เจ้าหนี้บังคับเอาจากทรัพย์สินของผู้ถือหุ้นแทบทั้งหมดเป็นคดีของบริษัทปิด^[17] เหตุผลคือประโยชน์ส่วนใหญ่ของความรับผิดจำกัดผูกกับการแยกความเป็นเจ้าของออกจากการบริหารและตลาดหุ้น ซึ่งบริษัทที่ผู้ถือหุ้นเป็นผู้บริหารเองไม่มี

บริษัทจำกัดตาม ป.พ.พ. ส่วนใหญ่เป็นบริษัทปิดในความหมายนี้ ผู้ถือหุ้นมีไม่กี่คนและมักเป็นกรรมการด้วย ผลในทางปฏิบัติต่อผู้ประกอบการไทยจึงมีสองข้อ ข้อแรก ความรับผิดจำกัดตามมาตรา 1096 ค้ำครองได้จริงต่อหนี้ที่บริษัทก่อขึ้นในทางการค้าปกติ แต่เมื่อผู้ถือหุ้นลงนามค้ำประกันหนี้เงินกู้ของบริษัท ความค้ำครองนั้นไม่ครอบคลุมหนี้รายนั้น ข้อที่สอง การรักษาเส้นแบ่งระหว่างทรัพย์สินของบริษัทกับของผู้ถือหุ้น เช่น บัญชีเงินฝากแยก และการทำรายการระหว่างผู้ถือหุ้นกับบริษัทเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นสิ่งที่ทำให้สภาพนิติบุคคลตามมาตรา 1015 มีผลตามที่กฎหมายตั้งใจ

คำถามที่พบบ่อยเรื่องบริษัทจำกัด

บริษัทจำกัด คือ อะไร

บริษัทจำกัด คือ นิติบุคคลที่แบ่งทุนเป็นหุ้นมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยผู้ถือหุ้นแต่ละคนรับผิดชอบไม่เกินค่าหุ้นที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 และเมื่อจดทะเบียนแล้วเป็นบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้นตามมาตรา 1015

ตั้งบริษัทจำกัดต้องมีผู้ถือหุ้นกี่คน

มาตรา 1097 ให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเริ่มก่อการและตั้งบริษัทจำกัดได้ และหลังจัดตั้งแล้ว ถ้าผู้ถือหุ้นลดลงจนเหลือเพียงคนเดียว ศาลอาจสั่งให้เลิกบริษัทได้ตามมาตรา 1237 (4)

ผู้ถือหุ้นบริษัทจำกัดต้องรับผิดชอบของบริษัทหรือไม่

ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบในฐานะผู้ถือหุ้นเพียงไม่เกินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบตามมาตรา 1096 ถ้าชำระค่าหุ้นครบแล้วไม่ต้องรับผิดชอบเพิ่ม เว้นแต่ได้ก่อความรับผิดชอบของตนเอง เช่น ลงนามค้ำประกันหนี้ของบริษัท

มูลค่าหุ้นของบริษัทจำกัดต่ำสุดเท่าไร

มาตรา 1117 กำหนดว่ามูลค่าของหุ้นหนึ่งต้องไม่ต่ำกว่าห้าบาท และมาตรา 1118 กำหนดว่าหุ้นแบ่งแยกไม่ได้

ผู้ถือหุ้นโอนหุ้นบริษัทจำกัดได้หรือไม่

ได้ มาตรา 1129 ให้หุ้นโอนได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมของบริษัท เว้นแต่ข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นสำหรับหุ้นชนิดระบุชื่อ การโอนหุ้นชนิดระบุชื่อต้องทำเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อผู้โอนและผู้รับโอน มีพยานรับรองอย่างน้อยหนึ่งคน และจดทะเบียนผู้ถือหุ้นก่อนจึงใช้ยื่นบริษัทและบุคคลภายนอกได้

เมื่อไรควรขอคำปรึกษา

การปรึกษาก่อนจดทะเบียนบริษัทจำกัด มีประโยชน์ที่สุดเมื่อผู้ร่วมทุนมีสัดส่วนหุ้นใกล้เคียงกัน ต้องการจำกัดการโอนหุ้นในข้อบังคับตาม ป.พ.พ. มาตรา 1129 หรือถูกขอให้ค้ำประกันหนี้ของบริษัทเป็นส่วนตัว เพราะเรื่องเหล่านี้กำหนดขอบเขตของความรับผิดชอบจำกัดตามมาตรา 1096 และแก้ไขภายหลังได้ยากกว่าวางไว้ตั้งแต่ต้น

เอกสยาม ชัยศรี ที่ปรึกษา กฎหมาย ด้าน กฎหมาย หุ้นส่วน บริษัท และ ธุรกิจ ให้คำปรึกษา ตั้งแต่ การ เลือก รูปแบบ องค์กร การ ร่าง หนังสือ บริคณห์สนธิ และ ข้อบังคับ จนถึง ข้อตกลง ระหว่าง ผู้ถือหุ้น เมื่อ บริษัท เริ่ม ดำเนินกิจการ เรื่องกฎหมายที่ตามมาโดยตรงคือสัญญา กับคู่ค้า การจ้างงาน และการเก็บข้อมูลลูกค้า ซึ่ง อธิบายไว้ในบทความก่อนลงนามในสัญญา บทความสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างเมื่อเลิกจ้าง และบทความ PDPA สำหรับธุรกิจ ส่วนหลักทั่วไปเรื่องรูปแบบองค์กรธุรกิจ ใน มุมทฤษฎีและกฎหมายเปรียบเทียบอยู่ใน บทความรูปแบบองค์กรธุรกิจบน Eksiam Legal

เชิงอรรถ

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1015 "ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียนตามบัญญัติแห่งลักษณะนี้แล้ว ท่านจัดว่าเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นทั้งหลายซึ่งรวมเข้ากันเป็นหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น" (ตัวบทฉบับรวมของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า <https://www.dbd.go.th/law/42> ตรวจ 27 ก.ย. 2569 ใช้กับเชิงอรรถ 1 ถึง 11)
2. ป.พ.พ. มาตรา 1096 "อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือบริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ" และมาตรา 1013 "อันห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น ท่านกำหนดเป็นสามประเภท คือ (1) ห้างหุ้นส่วนสามัญ (2) ห้างหุ้นส่วนจำกัด (3) บริษัทจำกัด"
3. ป.พ.พ. มาตรา 1097 "บุคคลใด ๆ ตั้งแต่สองคนขึ้นไปจะเริ่มก่อการและตั้งเป็นบริษัทจำกัดก็ได้ โดยเข้าชื่อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ และกระทำการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้"
4. ป.พ.พ. มาตรา 1098 "หนังสือบริคณห์สนธินั้น ต้องมีรายการดังต่อไปนี้ คือ (1) ชื่อบริษัทอันคิดจะตั้งขึ้น ซึ่งต้องมีคำว่า "จำกัด" ไว้ปลายชื่อนั้นด้วยเสมอไป (2) ที่สำนักงานของบริษัทซึ่งบอกทะเบียนนั้นจะตั้งอยู่ ณ ที่ใดในพระราชอาณาจักร (3) วัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัท (4) ถ้อยคำสำแดงว่า ความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้น จะมีจำกัด (5) จำนวนทุนเรือนหุ้น ซึ่งบริษัทคิดกำหนด จะจดทะเบียนแบ่งออกเป็นหุ้นมีมูลค่ากำหนดหุ้นละเท่าไร (6) ชื่อ สำนัก อาชีวะ และลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการ ทั้งจำนวนหุ้นซึ่งต่างคนต่างเข้าชื่อซื้อไว้คนละเท่าใด"
5. ป.พ.พ. มาตรา 1117 "อันมูลค่าของหุ้น ๆ หนึ่งนั้น มิให้ต่ำกว่าห้าบาท"
6. ป.พ.พ. มาตรา 1118 "อันหุ้นนั้น ท่านว่าจะแบ่งแยกหาได้ไม่ ถ้าบุคคลมีจำนวนแต่สองคนขึ้นไปถือหุ้น ๆ เดียวร่วมกัน ท่านว่าต้องตั้งให้คนใดคนหนึ่งเป็นจำนวนนั้นแต่คนเดียวเป็นผู้ใช้สิทธิในฐานะเป็นผู้ถือหุ้น อนึ่ง บุคคลทั้งหลายซึ่งถือหุ้น ๆ เดียวร่วมกัน ต้องร่วมกันรับผิดชอบบริษัทในการส่งใช้มูลค่าของหุ้น"
7. ป.พ.พ. มาตรา 1119 "หุ้นทุก ๆ หุ้นจำต้องให้ใช้เป็นเงินจนเต็มค่า เว้นแต่หุ้นซึ่งออกตามบทบัญญัติมาตรา 1108 อนุมาตรา (5) หรือมาตรา 1221 ในการใช้เป็นค่าหุ้นนั้น ผู้ถือหุ้นจะหักหนี้กับบริษัทหาได้ไม่"
8. ป.พ.พ. มาตรา 1129 "อันว่าหุ้นนั้นย่อมโอนกันได้โดยมิต้องได้รับความยินยอมของบริษัท เว้นแต่เมื่อเป็นหุ้นชนิดระบุชื่อลงในใบหุ้น ซึ่งมีข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น การโอนหุ้นชนิดระบุชื่อลงในใบหุ้นนั้น ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อของผู้โอนกับผู้รับโอน มีพยานคนหนึ่งเป็นอย่างน้อยลงชื่อรับรองลายมือชื่อ นั้น ๆ ด้วยแล้ว ท่านว่าเป็นโมฆะ อนึ่ง ตราสารอันนั้นต้องแสดงเลขหมายของหุ้นซึ่งโอนกันนั้นด้วย การโอนเช่นนี้จะนำมาใช้แก่บริษัทหรือบุคคลภายนอกไม่ได้ จนกว่าจะได้แจ้งจัดการโอน ทั้งชื่อและสำนักของผู้รับโอนนั้นลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น"
9. ป.พ.พ. มาตรา 1144 "บรรดาบริษัทจำกัด ให้มีกรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนด้วยกันจัดการตามข้อบังคับของบริษัท และอยู่ในความครอบงำของที่ประชุมใหญ่แห่งผู้ถือหุ้นทั้งปวง"

10. ป.พ.พ. มาตรา 1167 "ความเกี่ยวพันกันในระหว่างกรรมการและบริษัทและบุคคลภายนอกนั้น ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยตัวแทน"
11. ป.พ.พ. มาตรา 1237 "นอกจากนี้ศาลอาจสั่งให้เลิกบริษัทจำกัดด้วยเหตุต่อไปนี้ คือ (1) ถ้าทำผิดในการยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท (2) ถ้าบริษัทไม่เริ่มทำการภายในปีหนึ่งนับแต่วันจดทะเบียน หรือหยุดทำการถึงปีหนึ่งเต็ม (3) ถ้าการค้าของบริษัททำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียว และไม่มีทางหวังว่าจะกลับฟื้นตัวได้ (4) ถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือเพียงคนเดียว (5) เมื่อมีเหตุอื่นใดทำให้บริษัทนั้นไม่สามารถที่จะดำรงคงอยู่ต่อไปได้" (ยกเฉพาะวรรคหนึ่ง)
12. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7626/2568 สรุปย่อบนระบบสืบค้นคำพิพากษาของศาลฎีกา <https://deka.supremecourt.or.th> (ตรวจ 27 ก.ย. 2569) ข้อความที่ยก: "คดีนี้เป็นความผิดที่ได้กระทำต่อบุคคล ซึ่งตาม ป.วิ.อ. มาตรา 5 (3) บัญญัติให้ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลเป็นผู้ฟ้องคดีแทน เมื่อจำเลยซึ่งเป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัท เป็นผู้กระทำความผิดต่อบริษัท ซึ่งเป็นนิติบุคคลนั้นเอง ย่อมจะไม่ฟ้องคดีแทนนิติบุคคลเพื่อกล่าวหาตนเอง โจทก์ร่วมในฐานะผู้ถือหุ้นของบริษัทและมีส่วนได้เสียในผลประโยชน์ประกอบการกับนิติบุคคลนั้นโดยตรงย่อมได้รับความเสียหาย"
13. Companies Act 2006 (UK) s.3(1) "A company is a "limited company" if the liability of its members is limited by its constitution. It may be limited by shares or limited by guarantee." s.3(2) "If their liability is limited to the amount, if any, unpaid on the shares held by them, the company is "limited by shares"." s.7(1) "A company is formed under this Act by one or more persons: " s.16(2) "The subscribers to the memorandum, together with such other persons as may from time to time become members of the company, are a body corporate by the name stated in the certificate of incorporation." (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46> ตรวจ 27 ก.ย. 2569)
14. Delaware Code tit. 8 §101(a) "Any person, partnership, association or corporation, singly or jointly with others, and without regard to such person's or entity's residence, domicile or state of incorporation, may incorporate or organize a corporation under this chapter by filing with the Division of Corporations in the Department of State a certificate of incorporation ..." และ §102(b)(6) "... otherwise, the stockholders of a corporation shall not be personally liable for the payment of the corporation's debts except as they may be liable by reason of their own conduct or acts" (<https://delcode.delaware.gov/title8/c001/sc01/> ตรวจ 27 ก.ย. 2569)
15. GmbHG §1 "Gesellschaften mit beschränkter Haftung können nach Maßgabe der Bestimmungen dieses Gesetzes zu jedem gesetzlich zulässigen Zweck durch eine oder mehrere Personen errichtet werden." §13(1) "Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung als solche hat selbständig ihre Rechte und Pflichten; sie kann Eigentum und andere dingliche Rechte an Grundstücken erwerben, vor Gericht klagen und verklagt werden." §13(2) "Für die Verbindlichkeiten der Gesellschaft haftet den Gläubigern derselben nur das Gesellschaftsvermögen." (<https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> ตรวจ 27 ก.ย. 2569)
16. Frank H. Easterbrook and Daniel R. Fischel, "Limited Liability and the Corporation," University of Chicago Law Review 52(1): 89-117 (1985), หน้า 94-97, DOI 10.2307/1599572 (ตรวจกับ Crossref) อ่านฉบับเต็มจาก Chicago Unbound <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclrev/vol52/iss1/3> 27 ก.ย. 2569
17. Easterbrook and Fischel, อ้างแล้ว (เชิงอรรถ 16), หน้า 103 (ผู้ให้กู้แก่บริษัทปิดมักให้ผู้ลงทุนค้าประกันส่วนตัว) และหน้า 109 ("Almost every case in which a court has allowed creditors to reach the assets of shareholders has involved a close corporation.")

